

M. EMINESCU

O P E R E

III

POEZII TIPĂRITE ÎN TIMPUL VIETII
NOTE ȘI VARIANTE: DELA DOINA LA KAMADEVA

EDIȚIE CRITICĂ ÎNGRIJITĂ
DE
PERPESSICIUS

163 de ani de la naștere

COLECȚIA OPERA OMNIA
PATRIMONIU

TIPO MOLDOVA

Coperta: *Cristian Almășanu*

**Coordonator Colecție: Gh. Buzatu,
Membru al Academiei Oamenilor de Știință din România**

Consultant editura:

Lector univ. dr. Bogdan Ștefanachi

COLECȚIA OPERA OMNIA

Proiect editorial: Roxana Alexandra Costinescu

Redactor: *Aurel Ștefanachi*

© Tipo Moldova

Editura TipoMoldova este recunoscută academic de Consiliul Național
al Cercetării Științifice pentru domeniile filologie (PN-II-ACRED-ED-
2012-0285) și istorie și studii culturale (PN-II-ACRED-ED-2012-0355).

Ediție anastatică

Iași, 2013

Printed in Romania

Tipo Moldova,
E-mail: office@tipomoldova.ro
www.tipomoldova.ro

M. EMINESCU

POEZII TIPĂRITE IN TIMPUL VIETII

III

NOTE ȘI VARIANTE: DELA DOINA LA KAMADEVA

EDIȚIE CRITICĂ ÎNGRIJITĂ
DE
PER PESSICIUS

Cu 21 reproduceri după manuscrise

COLECȚIA OPERA OMNIA
PATRIMONIU

BUCUREȘTI
FUNDATAȚIA REGELE MIHAI I
39, Bulevardul Lascăr Catargi, 39
1944

DOINA

«Converbiri Literare», XVII, 4, 1 Iulie 1883

Ca pentru mai toate poezile lui Eminescu, și *Doina* i s-au căutat modele, mai directe sau mai depărtate, din literatura noastră sau din cea străină. Influente imediate sau simple coincidențe tematicice — mai toate apropierea privesc motivul drumului de fier, sinonim la Eminescu cu invaziunea străinilor și care s-ar afla, aproape aidomă, în poezia lui Hasdeu «Drumul de fier», tipărită în revista sa humoristică *Agbiuș*, la 1864¹⁾. Ritmul popular, ca și unele stihuri înrudite (*Să tot curgă în șiroi — Cârduri de străini la noi*) nu pot fi trecute cu vederea. Abhorat, tot pentru alte motive, la Lenau²⁾, la Alfred de Vigny³⁾ și Carducci⁴⁾ — drumul de fier se bucură de o felură primire în lumea literatorilor noștri. Dacă spiritul progresist al lui Kogălniceanu nu pierde nici un prilej pentru a lăuda acest mijloc de civilizație modernă⁵⁾, în ochii celor mai mulți drumul de fier este, ca și pentru Hasdeu, plaga lui Strousberg și a concesionării avuțiilor naționale. Bolitineanu⁶⁾ Rucăreanu⁷⁾, Odobescu⁸⁾ și.a.m.d. nu

¹⁾ Liviu Marian, B. P. Hasdeu și M. Eminescu, 1927, pag. 11—12.

²⁾ N. Tcaciu-Albu, *Dela N. Lenau la Eminescu în Converbiri Literare*, LXXXII, 6—7—8—9, Iunie-Septembrie 1939: «In poezia «An den Frühling 1838», (Către primăvara anului 1838), Lenau văzând pustigarea pădurilor prin introducerea drumului de fier, are accente care pe departe aduc aminte de «Doina» lui Eminescu». (Să amintim, aici, un vers din 2270, 163 v.: *Oceanul de păduri ce se numea Moldova*).

³⁾ Spre deosebire de Whitman, Alfred de Vigny găsește că, indiferent de avantajii practice, drumul de fier a omorât poezia călătorilor:

Évitons ces chemins — Leur voyage est sans grâces,
Puisqu'il est aussi prompt, sur ses lignes de fer.

On n'entendra jamais piaffer sur une route
Le pied vif du cheval sur les pavés en feu;
Adieu, voyages lents, bruits lointains qu'on écoute,
Le rire du passant, les retards de l'essieu,
Les détours imprévus des pentes variées,
Un ami rencontré, les heures oubliées,
L'espoir d'arriver tard dans un sauvage lieu.

(*La maison du berger*)

⁴⁾ Alexandru Marcu, *Ugo Foscolo*, 1940, pag. 103: «Se vede în felul acesta că reacțiunea poetilor secolului XIX față de feluritele inovații ale civilizației moderne (precum a fost la un moment dat apariția trenului combătută cu vehemență de un Carducci, sau de Eminescu), își află antecedentele în această atitudine reacționară a lui Foscolo».

⁵⁾ M. Kogălniceanu, *Tainele inimii*, ed. N. Cartojan, An. Ac. Rom. S. III, T. XI, Mem. 3, 1942, pag. 42 și, mai apăsat, în *Notele de călătorie ale lui M. Kogălniceanu*, comunicate de Al. Lapedatu, în *Floarea Darurilor*, I, 1 Mart și 1 April 1907. Elogiu al drumului de fier și al telegrafului electric și la V. Alecsandri, *Von Kalikenberg*, în *Converbiri Literare*, III, 15 (1 Oct.) și 16 (15 Oct.) 1869.

⁶⁾ Gr. H. Grandea, *Requiem in pace în Pressa*, VII, 176, 15 August 1874, violent articol împotriva liberalilor și conesiunei Strousberg («... ca să puneti vîrf crimelor voastre, ați vândut avereia și viitorul țării, prin concesiunea Strousberg, pentru un secol...»), în care se citează stihurile lui Bolintineanu:

Tara lui Ștefan cel Mare
Este scoasă la vânzare
De un căd de mercenari!

⁷⁾ N. Rucăreanu, *Văndatorul Carpaților*, apud Odobescu, *Pseudokinegeticos* (ed. Al. Busuiocceanu) pag. 85—86.

⁸⁾ A. I. Odobescu, *Pseudokinegeticos*, ed. Al. Busuiocceanu, «Scrisul Românesc», pag. 27: «... avea să ne calce, cu fier și cu foc năpastia consorțiilor nemțești?»

pierd prilejul să pună în lumină această racilă. Istoria acestui motiv în literatura și publicistica noastră e însăși istoria, întâi a concesiunii Strousberg și, după aceea, a celorlalte concesiuni sau răscumpărări de cale ferată, din secolul al XIX-lea, în care Eminescu își are unul din cele mai bogate capitole, cu articolele sale — adeverătă campanie — din *Timpul*¹⁾ și a cărui poziție — concesiune și aceasta, într'un fel — s'ar putea rezuma în rândurile următoare: «In adevăr, lumea la noi s'a săturat de drumurile de fier. Deși nimeni nu contestă necesitatea căilor de comunicație și de și nu voim să prejudecăm practicitatea celor ce se vor propune, totuși e lese de priceput că asemenea căi nu au o valoare absolută ci relativă numai»²⁾. O poziție aparte, înrudită cu a lui Eminescu din *Doina*, dar rezolvată în planul ironiei, este aceea a lui Iacob Negrucci³⁾. Însă ceea ce se cuvine semnalat, din timp, este că, în *Doina*, motivul drumului de fier este secundar și că e subordonat temei, și vastă și vibrantă, a invocației geniu lui tutelar al lui Ștefan-cel-Mare. Ca și *La arme*, marșul său postum, *Doina* e strigătul de alarmă al poetului, a doua zi după pierderii Basarabiei. Geneza ei, cum se poate vedea din întâile versiuni, tipărite mai departe, ca și din unele texte colaterale, urcă așa dar cu cinci ani mai nainte de serbările din Iași, consacrate inaugurării statutiei lui Ștefan-cel-Mare, care avea să popularizeze poemul lui Eminescu și de care va rămâne totdeauna legat prin dureroasele evenimente biografice, care l-au însoțit.

* * *

Proiectată pentru Crăciunul lui 1882, cu prilejul vizitei Maiestăților Lor la Iași — inaugurarea statutiei lui Ștefan-cel-Mare se amâna, dintru întâi, pentru Aprilie viitor. «Nu înțelegem deloc cauza acestei amânări scria *Timpul*, (VII), 272, de Sâmbătă 11 Decembrie 1882, pentru că în numărul următor, (T. VII, 273, Duminică 12 Dec. 1882) să reproducă după *Gazette de Roumanie* explicația că oficialitatea a ales luna Aprilie, pentru că atunci cade și aniversarea suixii lui Ștefan-cel-Mare pe tronul Moldovei. Dar inaugurarea are loc abea în Iunie. Serbările incep în ziua de 5/17, în prezența MM. Lor, care au stat în Iași timp de 8 zile, într'o atmosferă nu tocmai entuziasmă, dacă e să credem relațiunile unei gazete opozitioniste, ca *L'Indépendance Roumaine*, al cărui număr festiv din ziua inaugurării, excelent alcătuït⁴⁾, și ale cărui corespondențe, ale trimisului său special, au acordat evenimentului toată atenția cuvenită. După ce afirmă că Regalea a fost primită cu răceală, pe o căldură de 30 grade, că ceea ce a indispuș mai mult a fost paza polițistă ca pentru un țar, că a fost adus un batalion de gardă anume dela București, că (într'o ultimă corespondență) senatorii care s'au deplasat au primit fiecare o indemnizație de 1000 lei din fondurile secrete și alte amănunte caracteristice, redacteaază cu vîrvă rechizitorul acestui monopol liberal, al inaugurației, cum se poate judeca din următorul amplu extras, în care spiritul de opozitie nu ucide spiritul, pur și simplu, de calitate al cronicarului:

«On n'a pas jugé Jassy digne de donner à manger au Roi, pendant trois jours. On a tout apporté de Bucarest, depuis le marmiton jusqu'à la dernière denrée alimentaire. Cependant Jassy prétend n'être pas au dernier rang des villes européennes et affirme être en état de faire convenablement manger un souverain, même de la maison de Hohenzollern. Il est connu, établi, démontré que lorsqu'un Roi, un chef d'État visite une de ses bonnes villes, toutes les industries de cette ville nagent dans un pactole. Les industriels voient en effet le chiffre de leurs affaires doubler, quadrupler pendant quelques jours, et cela les met en bonne humeur. À Jassy, personne n'a eu à prendre la peine de se réjouir. Tout ce qui était nécessaire au Roi et à son entourage est venu de Bucarest. Et notez que ce n'est pas la

¹⁾ Din numeroasele articole, cf. articoulul de fond din *Timpul* (V) dela 22 Ianuarie 1880 (ap. D. Murărașu, *Nationalismul lui Eminescu*, pag. XXVII), pentru apropierea cu *Scrierea III și Doina*.

²⁾ *Timpul*, V, 245, Sâmbătă 1 (13) Noembrie 1880.

³⁾ Iacob Negrucci, *Ștefan și Mihai în Convorbiri Literare*, III, 7, 1 Iunie 1869 (repr. în *Copii de pe natură*, pag. III sqq.); «Se vorbește de drumuri de fier. Drumuri de fier la noi în țară! Mihai Viteazul și Ștefan cel Mare s'au opus cu energie la facerea unor asemenea drumuri perfide, prin cari ar fi putut năvăli toți străinii în mulțime de trăsuri legate unele de altele. Si noi trebuie să urmăm exemplul acestor eroi: fără wagoane și locomotive, Ștefan și Mihai băteau pe toți vecinii, prin urmare și noi trebuie să-i batem, dar nu să facem drumuri de fier ca Nemții și Franții și toți inamicii naționalității noastre. Ideea acestui drum perfid, trebuie să fi fost iscodită de Iudani, pentru ca să poată năvăli în țară mai cu usurință».

⁴⁾ Cf. *L'Indépendance Roumaine*, VII, (2-ème série), nr. 1710, édition A. Dimanche 5/17 juin 1883, sub titlul *Inauguration de la statue d'Etienne-Le-Grand*, o largă evocare istorică, cu citate, din «L'État Roumain» de Fr. Damé; un desen de sculptorul Frémiet, autorul statutiei lui Ștefan-cel-Mare, despre care se dă o bună notiță biografică, și în legătură cu opera căruia se înregistrează următoru ecou: «A un «salonier» parisien. La statue de Stefan-cel-Mare a été exposée au salon de Paris avant de prendre le chemin de Jassy. Le «Salonier» du Voltaire, fut arrêté par l'oeuvre d'art et fit l'éloge du sculpteur. Quant au personnage coulé en bronze, notre «Salonier» ne sut jamais qui il pouvait être et il écrivit hardiment:

— « Ștefan-cel-Mare, vous savez qui c'est ça? Non. Moi non plus».

(Se reproduc pentru luminarea criticului de artă parisian, versuri din *Le Rêve de Dochia* de Frédéric Damé).

maison royale qui a pourvu à ces besoins directement; nullement. Cela a été fourni par des industriels de Bucarest. En d'autres termes, c'est comme si on avait dit à l'industrie de Jassy: « Tiens-toi au large ! ». Et c'est Stefan-cel-Mare qui a payé tout cela, ou plutôt sa statue. Il est certain que si le cortège royal avait été autrement traité, la fête aurait pu être autrement brillante, autrement intéressante, autrement roumaine, autrement digne, en un mot, du héros moldave.

On a rappelé, dans cette fête, que Jassy a été le berceau de l'union. C'est exact. Mais ce qui ne l'est pas moins, c'est que l'inauguration de la statue du grand prince a eu lieu au milieu de la désunion générale la plus complète.

Le parti libéral entend décidément tout absorber, et il s'est emparé jusque de la statue d'Étienne-le-Grand. Maîtres des Chambres, maîtres du pays, maîtres de tout, les libéraux veulent aussi être maîtres de nos statues. Rien ne peut échapper à leur domination, et c'est ainsi qu'ils ont mis la main sur l'œuvre de Frémiet. Mais si au lieu d'être du bronze le Stefan-cel-Mare qu'on est allé festoyer à Jassy avait été en chair et en os, il se serait dérobé au contact de cette foule aussi officielle que faussement libérale, et se serait écrit:

« Arrière ! j'ai combattu pour rendre le pays libre, tandis que vous ne cherchez qu'à l'asservir. Il n'y a pas de despote au monde capable de vous égaler en despotisme. Vous n'êtes pas les apôtres de la liberté, vous n'en êtes que les bourreaux. Arrrière ! ».

Voilà ce qu'aurait dit Stefan-cel-Mare s'il avait pu parler le dimanche 5/17 juin de l'an de libérale corruption 1883. Mais le bronze ne parle pas, il n'écoute pas davantage, et c'est ainsi qu'on a pu débiter devant la belle statue de Frémiet, sans qu'elle ait fait mine de protester, toutes les phrases, ronflantes mais fausses, qui ont traversé le cerveau de nos maîtres.

Moins heureux que la statue, j'ai du entendre, sinon comprendre, ce qui s'est dit.

Et à quel titre tous ces libéraux étaient-ils là, à quel titre ont-ils adressé la parole à Stefan-cel-Mare ? Ils n'ont certainement pas concouru par souscription à l'érection de sa statue; par conséquent, comme particuliers, comme simples citoyens, ils n'avaient rien à chercher au premier rang, où seuls les membres du comité de la statue auraient dû figurer. Mais on m'a objecté que ces messieurs, faisant partie de l'engrenage gouvernemental, ont dû forcément paraître ou ils ont paru; et j'avoue que tout d'abord cette objection m'a semblé sans réponse. Pourtant, lorsque l'on sait que l'État n'a pas davantage souscrit à la statue de Stefan-cel-Mare et que nos libéraux n'ont pas plus pris part à la souscription comme particuliers, comme simples Roumains, que comme membres du gouvernement; lorsque l'on sait que ces messieurs ont tenu non seulement les cordons de leur bourse serrés, mais aussi les caisses du pays hermétiquement fermées à l'œuvre nationale de l'érection d'une statue au prince héros de Moldavie, lorsque l'on sait tout cela comme je le sais, l'on en arrive quand même à cette conclusion que l'inauguration de la statue n'aurait pas dû être présidée par des personnages officiels, mais par les membres du comité promoteur de l'œuvre¹⁾.

* * *

Despre drumul lui Eminescu la Iași, precizările lipsesc. Însemnările lui Maiorescu, aşa cum s'a văzut la capitolul *Lucreafărului*, au înregistrat starea precară a sănătății poetului, încă de la 30 Mai 1883. Poate că din timpul acesta, de continuă neliniște nervoasă, să dateze și versurile ocazionale, închinată lui Stefan-cel-Mare și din care am spicuit câteva la « Colaterale ». Căpătă *Doină*, pe ocoală anume și cu un scris comod (cf., mai departe nota versiunii H), va fi fost de bună seamă efectuată în vederea acestui drum la Iași. Dacă a și avut de gând să cetească la inaugurarea statuiei — iată ceea ce rămâne o simplă presupunere. Ce e sigur, este că și-a cunoscut poemul într-o sedință sărbătorescă a Junimii, despre care a scris, în necrologul de peste șase ani, Iacob Negruțzi:

« ... Profitând de imprejurarea că un mare număr de membri vechi ai societății literare, printre care și Eminescu, se găsea cu acea ocazie în Iași, « Junirea » ținu o mare intrunire.

In acea seară Eminescu ne cetă cunoscută sa *Doină populară* scrisă cu ocazia unea serbării și care începe cu cuvintele:

De la Nistru până la Tisa
etc.

Și sfărșește în modul următor:

Ștefane, Măria Ta
etc.

Efectul acestor versuri pesimiste care contrastau așa de mult cu toate celelalte ode ce se compuse sau cu ocaziunea acelui strălucite serbări, fu adânc, indescriabil. În contra obiceiului « Junimii » căreia nu-i plăcea să-și manifeste entuziasmul, pentru întâia dată de 20 de ani de când exista societatea, un tunet de aplausuri isbuclni la sfârșitul ceterii și mai mulți dintre numerosii membri prezenți îmbrătigăză pe poet.

Această ceteră a fost cea de pe urmă a lui Eminescu, căci încă în acea lună la întoarcerea sa în București, boala se declară grozavă, etc. »²⁾.

¹⁾ *L'Indépendance Roumaine*, VII (2-e série), 1713, Vendredi 10/22 Juin 1883.

²⁾ Iacob Negruțzi, *Eminescu în Comunitățile Literare*, XXIII, 4, 1 Iulie 1889.

Ms. Doina se întâlnește în mai multe manuscrise, ce se pot grupa și reduce, așa cum reiese din schema de mai jos, la un număr de 8 versiuni, — nu XII ca în ediția Botez, nici X ca în ediția Mazilu (de fapt, ediția Mazilu numără tot XII, două din variantele înregistrate de Botez, fiind pe nedrept trecute printre «preludii»).

Diferența aceasta de cifre provine, cum am semnalat și în argumentul *Luceafărului*, din nesocotirea felului de lucru al poetului ca și din nesocotirea versiunilor fără mijloc, din cauza erorilor de cartare și legătură. De pildă: mss-ele I, VIII și IX dela Botez sunt părți ale aceleiași unice versiuni (la noi E) din ms-ul 2260. Hartia, scrisul, cerneala sunt de un singur tip. Aceeași eroare și 'n ediția Mazilu, la care versiunea aceasta unică e despărțită tot în 3: un «preludiu», c) și două variante: VI și VII.

La fel și cu eroarea, poate mai gravă, a nesocotirii felului de lucru, deci a stadiilor. Un exemplu: în mss.-ul 2276¹, 44 și 43 v. sunt două grafii. Una oarecum caligrafică, o a doua în vîrful penitei, brodată²). Această a doua grafie distinge și decide, căci ea se întâlnește în versiunea (la noi C) dela filele 117 sq. și nu numai grafia. Dar tot ce e schisat aici, pe f. 44 și 43 v., se afă incorporat în filele 117 sq., deci ele aparțin de drept acelei versiuni.

Fără acest continuu proces de disecție și disjungere, filiația și cronologia variantelor, departe de a fi limpeze, devin un bogat izvor de mistificare și falsificare. E, în sprijă, cazul edițiilor amintite.

A. 2276 , 28—30	cca 1878—1879
B. 2276 ¹ 43—44—42 +creionul din A. }	cca 1879
C. 2276 ¹ , 117 (+116 v.)—118+44—48 v.	cca 1880
D. 2262, 211 v.—211	cca 1881—1882
E. 2260, 192+179—180+208	cca 1882
F. 2261, 294—296	cca 1882
G. 2307, [185 =] coperta finală+184 v.	cca 1882
2264, 378	
H. 2262, 209—210	cca 1883

Colaterale

2259,184—185 (*Ce-fi spun ei fie, mama!*)

2262,215 (*Codrul, Măria Ta*)

2270,66 v. sqq. (*E zina lui Ștefan cel-Mare*)

A. Întâia versiune, de un contur mai redus, figurează în ms.-ul miscellanu 2276¹, 28—30, compactul caiet de dictando, de aproape 700 pagini, cu care ne-am mai întâlnit. Incepe dela jumătatea filei 28, unde sfârșea marșul postum *La arme*, scris odată cu pierderea Basarabiei²), după tratatul din Berlin, din 1878. Aceeași grafie, aceeași cerneală, același condeu fac, din această întâie versiune a *Doinei*, o prelungire a marșului, un motiv din aceeași familie. Vecinătatea și înrudirea aceasta înlesnește și datarea: cca 1878—cca 1879. Pentru atmosfera epocii și pentru starea sufletească a poetului, în vremea aceasta, trebuie recetite articolele sale politice, inchinate Basarabiei și Bucovinei, în *Timpul*. O comparație între marș și versiunea A. a *Doinei* oferă sugestii interesante.

Transcrierea ediției Mazilu, încorporând și versurile schițate cu creionul, ce jin de B. dă o imagine falsă a primei versiuni.

A. 2276¹, 28—30

De la Nistru până la Tissă
Tot Românul plângе-mi-se
Că nu mai poate străbate
De-atâtă străinătățe
Din Hotin și până la Mare
Stăpânesc urdii tatare

¹) Cf., mai departe, facsimilul dela pag. 9.

²) *Timpul*, VII, 224, Marți 12 Octombrie 1882: «Sâmbătă 9 Octombrie s'a împlinit patru ani, de când, prin nedibacea politică a celor ce ne guvernează de 7 amărăți de ani, ni s'a vândut sau ni s'a răpit o coastă din patria noastră, scump Basarabie». (la Informațiuni).

V. — 3. Că nu mai poate răsbate.

10

Și tatare și calmuce
Și nici holera nu-i duce
Și nici Nistru nu-i înneacă
Saracă țară saracă.

15

Din Boian la Cornu Luncii
Jidovește 'nvață prunci
Și sub mână* de jidan
Sunt români lui Stefan

20

Stefane, Măria Ta
În mormânt tu nu mai sta
Putna, locul gropilor
Dă-l pe seama popilor

25

Clopotele să le tragă
Și să cânte ziua 'ntreagă
Tu te 'nnală din mormânt
Și-ți vezi fiii unde sunt

30

Stefane, Măria Ta
Nu tăcea ca peștele
Sună 'n corn[u-ți] înc' odată
S'adună Moldova toată
Pe străinii toți să-i scoată
Din străinii cei mișei
Praf să s'aleagă din ei
Din Brașov până la Abrud

Vai ce văd și ce aud
Stăpânind Ungurul crud
Măi Corvine, măi Ioane

B. A doua versiune a *Doinei* figurează în același ms. 2276¹, 43—44—42 v. și reia, amplificând, versiunea anterioră. Adosurile, încercate dintru întâiu cu creionul, în marginea versiunii precedente, sunt schițate acolo, însă în vederea acestei a doua versiuni, unde se și cuvin încorporate. De aceea, spuneam că transcrierea ediției Mazilu nu reproduce imagina exactă a lucrurilor — ceea ce se poate verifica, mai ales, din reproducerea la A. a ultimelor 4 versuri cu creionul, pe tema cânepei și care se țin de atmosferă și motivul cânepei din B.

In subsolul transcrierii noastre am specificat ori de câte ori versurile provin din marginalele cu creion, ale versiunii A. Ca timp versiunea aceasta e tot din 1878—1879.

B. 2276¹, 43—44—42 v.

De la Nistru până la Tisă
Tot românul plângem-mi-se
Că nu mai poate răsbate
De-atâta străinătate

A.—7. de fapt : Ș. tartare (sic) ș.c.; 13. Și cu limbă de jidan > Ș.s.mână* etc.; 17. Mănăstii*[rea] > Putna etc.
19—20. Scrisă cu cerneală, la dreapta, marginal, deci ulterior, nu s-ar putea spune cu certitudine, dacă nu cumva ele au fost scrise în minutul când lucra la versiunea B., unde le vedem apărând, dimpreună cu versurile schițate, aici întâi și marginal, cu creionul.

Din Hotin și pân la Mare
 Stau urdiile tatare
 Și tatare și calmuce
 Și nici ciuma nu-i mai duce
 Și nici Nistrul nu-i înneacă
 Saracă țară, saracă !

Din Boian la Cornu Luncii
 Jidovește 'nvață prunci
 Din Brașov pân la Abrud
 Nu mai văd, nu mai aud
 De la Turnu 'n Dorohoiu
 Curg străinii în puhoiu
 Și s'ăsează pe la noi
 Și cum vin cu drum de fier
 Toate cântecele pier
 Codrul gême și se pleacă
 Și isvoarele îi seacă
 Sboară paserile toate
 De neagra străinătate
 Numai umbra spinului
 La ușa românului.
 Frățioare românaș
 Cum nu vezi și cum te lași ?
 Nu mai pune grâu de vară
 Să-ți hrănești dușmanii iară
 Ci mai bine cânepioară
 Și câță dușmani sunt în țară
 Să-i mănânce ciorile
 Și spânzurătorile.
 Stefane Măria Ta
 Tu da Putna nu mai sta
 Las' Archimandritului
 Toată sama schitului
 Iară grija gropilor
 Dă-o 'n sama popilor
 Clopotele să le tragă

5—6. Dela mare la Hotin
 Stă Calmucul cel hain

14. Numai plângere aud;
 16. Vin s.i.p.; 18—19 și creion A.; 20. C. cade la pământ > C. cade și se pleacă [creion marginal în A.]; 22. S.p.t. > Pier* și paseri, flori și* > Sboară etc.; 21—23. și creion A.;

După v. 27 urman, apoi barate și înlocuite cu 28—29 :

De arat nu mai ara
 Ca să n'ai ce seceră

28. Ce* să seceri grâu de vară > Ce* să semenii g.d.v. > Nu mai etc.; 30. Samănă un lan* > Ci mai bine c.;
 36. (creion în A.) Las' archimandritului; 37. (creion în A.) T. grija schitului; 38—41. și creion A. (în 39, poate : seamă).

DOINA

7

45

50

55

Și să cânte ziua 'ntreagă
 La metanii să tot bată
 Ziua toată, noaptea toată
 Să-ți ajute Dumnezeu
 Ca să mânui neamul tău
 Tu te 'nnalță din mormânt
 Să te-aud din corn sunând
 Și Moldova adunând
 De-i suna din corn o dată
 Ai s'aduni Moldova toată
 De-i suna de două ori
 Codri-ți vin în ajutoriu
 De-i suna de-a treia oară
 Toti dușmanii or să moară
 Din hotără în hotără
 O să-i mânce ciorile
 Și spânzurătorile

C. Această a treia versiune figurează în ms-ul 2276¹, 117(+116 v.)—118+44—43 v. Este, cum am spus și mai sus, versiunea cu grafia brodată care a fost încercată întâi pe ff. 44 și 43 v. Reproducerea filei 44 (cf. facsimilul dela pag. 9) arată limpede existența a două stadii și două grafii: cea caligrafică, ce reia începutul *Doinei*, din versiunea precedentă, și cea brodată, ce se aplică peste unele versuri sau, marginal, pe stânga. Fila 43 v. (deci fosta filă albă din stânga filei 44) e și ea prinsă de adaosuri, cu aceeași ulterioară grafie brodată. Toate acestea, schițate în vedere versiunii C. au și trecut, cu sporul de versuri și cu grafia ultimă, brodată, pe ff. 117 sq. și au dat această a treia versiune, C.

In subsolul transcrierii noastre am notat, de asemenei, proveniența modificărilor. Precizările acestea, oarecum otioase, puteau lipsi. Pentru cercetatorul dormic să fie înlesnit în opera de verificare, am crezut totuși util acest exces de zel. Când nu se specifică originea variantei, ea aparține versiunei dela etaj. Când nevoia de claritate o cere, versiunea dela etaj e marcată prin litera C.

Transcrierea Mazilu desparte, arbitrar, această versiune în două: III și IV (cu numerotarea sa). —

Înălțu v. 30 continuu:

Ci mai bine cânepioară
 Și să crească mai înaltă
 S'o topiți toamna în baltă

Înlocuite cu următoarele, sacrificeate și ele:

Când o crește cânepă
 Ce-o să faci mări, cu ea
 La strălni tu o vei da (a)
 Să-i mânânce ciorile
 Și spânzurătorile

(a) Pe strălni îi vei ține = [fin].

44—45. Să se 'ndure Dumnezeu
 Să-ți ierte păcatul greu...

56. 47—53 și creion A.; 54. T.d. or să piară, creion în A.+B.; 55. De la noi până la hotare > Din h. etc.;

56. Să-i mânânce ciorile.

La finele lui A. (2276¹, 30) creion, pe temă înrudită cu versurile din subsol pe tema cânepioarei — se știe că A. precedă, în timp, pe B.:

C'acum cânepă s'au copt (b)
 Ca la patru zeci și opt
 Să vă mânce ciorile
 Și spânzurătorile

(b) Că acum > Buba* Ungur* > C'acum cânepă etc.

C. 2276¹, 117 (+ 116 v.) — 118 + 44 — 43 v.

De la Nistru pân la Tissa
Tot românul plânsu-mi-s'a
Că nu mai poate străbate
De-atâtă străinătate.

5 De la mare la Hotin
Vin ca pâlcurile, vin
Şi la margini se aşin
Şi nici crivățu-i oboară
Şi nici ciumă nu-i omoară

10 Şi nici Nistrul nu-i înneacă
Saraca țară, saracă !
Din Boian la Vatra Dornii
Nu 'nfloresc ulmii și cornii
Iar frunza molizilor

15 E prada omizilor
Şi umbra pădutilor
E dată securilor
Vai de-un biet român sâracul
Că 'ndărăt tot dă ca racul

20 Fără tincă masa lui
Şi-i străin în casa lui
Din Brașov pân la Arad
Şi-au făcut vrăjmașii vad
Iar din Olt până la Criș

25 Nu mai este luminis
De greul suspinelor
De umbra străinilor,

1. (pe fila 44) De la Nistru pân'la Tissă; 2 (f. 44) T.r. plângere-mi-se; 3 (f. 44) C.n.m.p. răsbate;
6. Vin ca rojurile, vin;

5—9. 1° (pe f. 44) Din Hotin și pân la mare   2° (pe f. 44 și 'n C.) Din Hotin și pân' la mare
Să gonească [n] voia mare   Stau dușmanii în picioare
Stau musculari în picioare   Și nici crivățu-i usuca
Şi musculari și calmuci   Și nici ciumă s'o să-i ducă
Şi nici ciumă nu-i mai duce

10. id. f. 44; 11 (pe f. 44) Săracă ț. saracă l.; 12 (f. 44) Boian; 13 (pe f. 44) Nu-mi cresc >
Nu 'nfrunzesc u.ș.c.; 14 (pe f. 44) Nici > Iar' floarea molizilor; 15. id. f. 44.

La început, în locul versurilor 16—17 figurau:

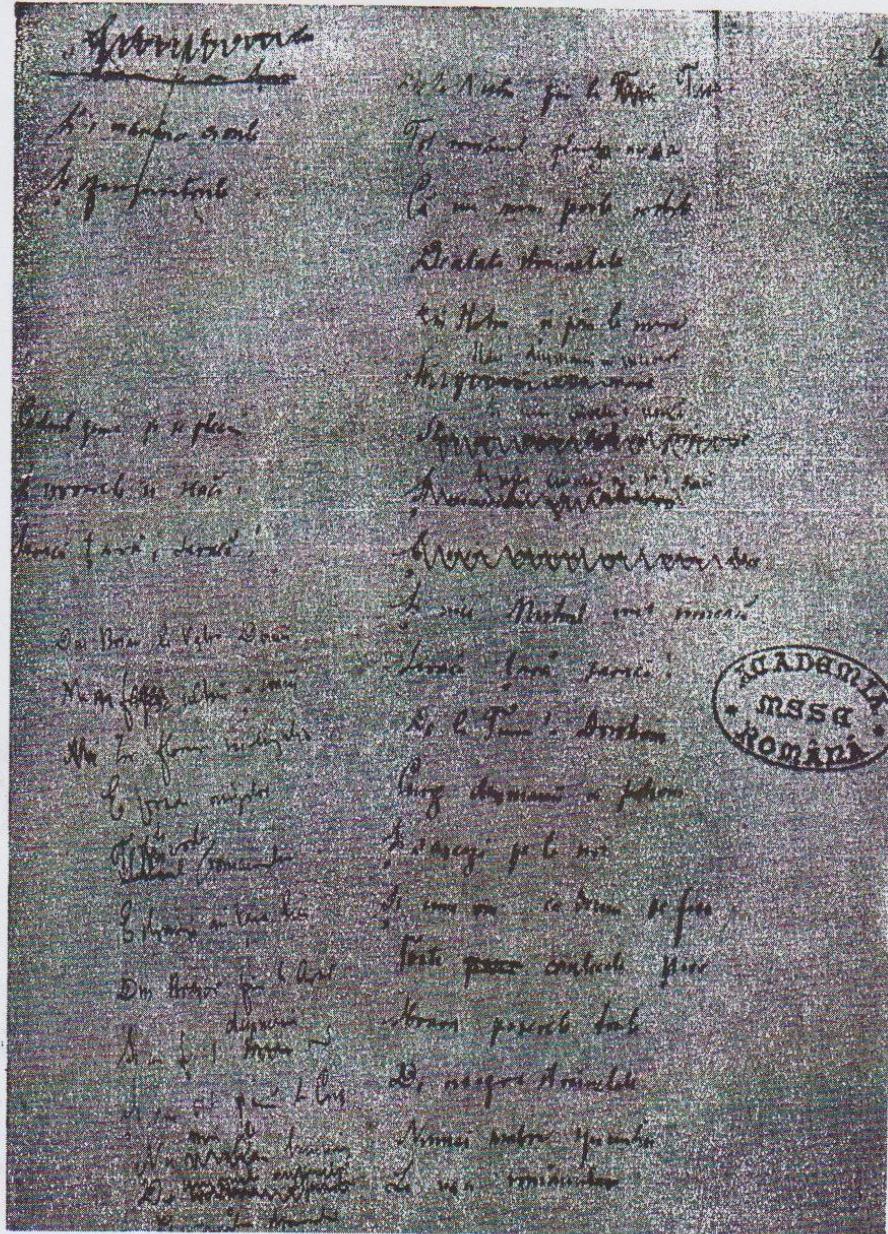
1° (pe f. 44) Flăcăul românului
E străin în țara lui

2° (pe f. 44) Și vorba românului (a)
E străină 'n para lui

(a) Iar vorba z.

3° (C) Și vorba românului
E străină 'n casa lui

17. E prada securilor; 22. id. f. 44; 23. Și-au făcut străinii vad > Ș.a.f. dușmanii vad (f. 44) > Și-au
făcut străinii vad (C); 24. Și din O.p.l. Criș (f. 44+C); 25. Nu-i atâtă luminis > N. mai este l. (f. 44);
26. De mulțimea* [index]* > De-amarul suspinelor (f. 44); 27. id. f. 44; 28. Nimeni n'are ce le face.

Manuscrisele Academiei Române

DOINA

z2761, 44 (16.5 cm. x 20 cm.)

De nu mai știi ce te-ai face
Sarace român, sarace !

30 De la Turnu 'n Dorohoiu
Curg dușmanii în puhoiu
Și s'așază pe la noi;
Și cum vin cu drum de fier
Toate cântecele pier

35 Sboară paserile toate
De neagra străinătate
Numai umbra spinului
La ușa creștinului
Codrul gême și se pleacă

40 Și isvoarele îi seacă
Saracă țară saracă !
Cine ne-au adus străinii
Mâncă-i-ar inima cânii
Mâncă-i-ar casa pustia

45 Și nevasta văduvia
Și copiii săracia
Cine-au adus pe străini
Ducă-i corpii carnea 'n spini
Și oasele 'n mărăcini

50 Iar cine mi-au fost mișel
Seca-i-ar inima 'n el,
Cum dușmanii mi te seacă
Saracă, țară, saracă !

D. Versiunea aceasta se află în ms.-ul 2262, 211 v.—211 și figurează pe o coală de hârtie albă, de bună calitate, copiată caligrafic, cu o frumoasă scriere fină, împreună cu poezile ** Când oiu muri curând și ** O mamă, dulce mamă. E așa dar un grup de trei poeme, ce era destinat poate unei publicații și care poate fi datat către inceputul anului 1880, căci versiunea, de aici, a poeziei O mamă, dulce mamă, se va tipări, cum se știe la 1 Aprilie 1880, în *Convorbiri Literare*.

Niciuna din poezii nu are titlu. Cele ce însotesc Doina sunt precedate de semnul despărțitor: **.

28—29 (f. 43 v.). Nime n'are ce să-i facă (a)
Saracă țară saracă

(a) Ochiul doarmă*, gură tacă* [sau: O. doarme*, gură tace*].

30—31 (id. f. 44); 32. Și s'așează pe la noi (f. 44); 33—34. (id. f. 44); 35. S. paserile t. (f. 44);
36—37 (id. f. 44); 38. La ușa românului (f. 44); 39—40. (id. f. 44); 41. S. țară, saracă ! (f. 44);
42—46 (id. f. 43 v.); 47—49 barate cu creion roșu, după ce fuseseră încercate întâi în f. 43 v.: 47. (id. f. 43 v.) >
Și > Cine-au a. etc. (C.); 48. Care-i corpii carnea 'n spini (f. 43 v.+C.); 49. Și oasele prin tulpi (f. 43 v.) >
Și oasele prin ciulini (C.).

Po f. 43 v. după v. 49 schizează urmarea, pe care o barează imediat:

Că s'au strins și nu mai pleacă
Toată ~

50. Cine-au fost așa mișel (f. 43 v.+C.); 51. Usca-s'ar inima 'n el > Seca-i-ar inima 'n el (f. 43 v.);
52. Cum ne prădă, cum ne seacă > Cum străinii mi te seacă (f. 43 v.); Saracă țară saracă ! (f. 43 v.).

In C. (2276¹, 116 v.) între versurile adiose ulterior, însă neutilizate, și aceste 2 suggestive stiburi:

Și n'o să mai scapete
Pajura cu capete

DOINA

II

D. 2262, 211 v.—211

De la Nistru pân la Tisă
 Tot românul plângem-i se
 Că nu mai poate răsbate
 De-atâta străinătate.
 5
 Din Hotin și pân la mare
 Stau dușmanii în picioare
 Și Muscalii și Calmucii
 Și nici ciuma nu-i mai duce
 10
 Și nici Nistrul nu-i înneacă
 Saracă țară, saracă !

De la Turnu 'n Dorohoiu
 Curg dușmanii în puhoiu
 Și s'asează pe la noi
 Și cum vin cu drum de fier
 15
 Toate cântecel pier
 Sboară paserile toate
 De neagra străinătate
 Numai umbra spinului
 La ușă românului
 20
 Codrul gême și se pleacă
 Și isvoarele îi seacă,
 Saracă țară, saracă.

Stefane Măria Ta
 Lasă Putna, nu mai sta
 25
 Las' Archimandritului
 Toată grija schitului
 Iară grija gropilor
 Dă-o 'n sama popilor
 Clopotele să le tragă
 30
 Și să cânte ziua 'ntreagă
 La mătănii să tot bată
 Ziua toată, noaptea toată.
 Să-ți ajute Dumnezeu
 Ca să-ți mantui neamul tău.
 35
 Tu te 'nnală din mormânt
 Să te-aud din corn sunând
 Și Moldova adunând.
 De-i suna din corn odată
 Ai s'aduni Moldova toată
 40
 De-i suna de două ori
 Codri-ți vin în ajutor

De-i suna de-a treia oară
 Toți dușmanii or să piară
 Din hotără în hotără
 Dați în prada ciorilor
 S'a spânzurătorilor.

E. Această versiune se află în ms.-ul 2260, 192+179—180+203. Am amintit, mai sus, că edițiile Botez și Mazilu descompun această versiune unitată în câte trei (la Botez: I, VIII și IX; la Mazilu: preludiu c), VI și VII, în timp ce filele sunt numai greșit legate. Hârtia, de aceeași coloare crème, cu același filigran specific striat, aceeași cerneală, aceeași grafie și mai ales același nerv al scrisului, un scris continuu, cu multe și instantane revizuri, arată că ne aflăm în fața unei versiuni unitare. Mai mult: f. 179 v., deci a doua a manuscrisului poartă pe ea, distinct „umbra”, ca de sugativă, a cuvântului *vestejer* și o linie de desubt. Cuvântul în forma aceasta se află în versul 10 (vezi mai jos transcrierea noastră) de pe fila 192, deci întâia a manuscrisului, unde a fost suprapus, după ce *Nu 'nfrunzesc* a fost tăiat cu o linie groasă. Ceea ce înseamnă că foile acestea erau pătrimi izolate și că după ce a scris fila 192 (*recte prima*), a pus deasupra f. 179 (*recte a doua*) și a continuat versiunea, ceea ce explică oficial de sugativă (*umbra lui vestejesc*) pe dosul acestei file (179 v.). Ceva asemănător, însă mai greu de identificat se află și pe dosul filei 203 (*a patra a manuscrisului*) care a fost pușă deasupra celei de a treia (180).

Fără să mai spunem că toate acestea precauțiuni sunt oarecum excesive. Cetitorul se poate convinge din simpla lectură, dela un capăt la altul, a acestei versiuni, că ne aflăm nu numai în fața unei versiuni unitare dar și a unuia din tipurile cele mai interesante ale *Doinei*.

Numele și figura lui Ștefan-cel-Mare sunt invocate în trei rânduri, ceea ce împrejmă versiunii acesteia nu numai o clar-intenționată simetrie, deci un contur, dar încă și un timbru aparte: chiar dela început ea se aşeză în umbra tutelară a Voevodului.

Ca timp, versiunea pare să fie scrisă prin 1881—1882, după versiunea D., care poate fi situată, cum s'a văzut, cu maximă probabilitate în 1880.

E. 2260, 192+179—180+203.

Stefan, Stefan, Domn viteaz
 Cum de nu mai vii tu azi?
 De la Nistru până la Tissa
 Tot Românum plângе-ți-să
 Că nu mai poate răsbată

D. — 45. D. în sama c.

E. — 2. Cum de nu trăiești tu azi?; 8. Stau Tatarii de-a calare; 9. Din Boian din Vatra Dornii; 10. Nu 'nfrunzesc ulmii și cornii.

După v. 8 urmău următoarele, barate aproape instantaneu, întâlnite în versiunile anterioare:

Și nici ciuma nu-i usucă
 Și nici crivăț o să-i ducă
 Și nici Nistrul nu-i înneacă,
 Saracă țară săracă;

După v. 10 continua, întâi, cu următoarele, barate curând:

Iar umbra pădurilor
 E dată securilor
 Auzi Doamne, auzi tată

După care încearcă cunoșcutele versuri:

Vai de-un biet român, saracul
 Că 'ndărăt tot dă ca racul
 Nu e casă casa lui
 Nici e masă masa lui
 Nici e vară vara lui (a)
 Că-i străin în țara lui

(a) Fără soare vara lui.

pe care le barează și care vor figura mai departe, într-o formă evoluată.

10

De-atâta străinătate
 Din Hotin și pân la mare
 Stau Muscalii de-a calare
 Din Boian în Vatra Dornii
 Vestejesc ulmii și cornii
 Din Brașeu pân în Arad
 Și-au făcut dușmanii vad
 Din Sătmariu pân' în Săcele
 Numai vaduri ca acele

15

De la Turnu 'n Dorohoiu
 Curg dușmanii în puhoiu
 Și s'așeză pe la noi
 Și cum vin cu drum de fier

20

Toate cântecele pier
 Sboară pasările toate
 [De neagra străinătate]
 Numai umbra spinului
 La ușa creștinului...
 Vai de [biet] român, săracul,

25

Că 'ndărăt tot dă ca racul
 Nici 'i merge, nici se 'ndeamnă
 Că nu-i este toamnă toamna
 Nici e vară vara lui
 Și-i străin în țara lui
 Codrul gême și se pleacă

30

Și isvoarele îi seacă,
 Saracă țară, saracă !

35

Stefane, Măria Ta,
 Lasă Putna, nu mai sta
 Las' Archimandritului
 Toată grija schitului
 Iară grija gropilor
 Dă-o 'n seama popilor
 La metanii să tot bată
 40 Ziua toată, noaptea toată,
 Să se 'ndure Dumnezeu
 Ca să-ți mântui neamul tău...
 Tu te 'nnalță din mormânt

40

11. D.B. pân' în Arad; 14. Numai drumuri ca acele.

După v. 14 urmău două versuri barate: De nu mai stii ce le-ai face,
 Sărace român, sărace

Pentru variantele v. 24—29 cf. mai sus, subsol după v. 10, unde fuseseră încercate întâia oară.
 26. Nici se mijcă*, nici se îndeamnă [au: Nici se miră*, nici etc.]; 29. Că-i străin etc.;
 41. Să-ți ajute Dumnezeu;

45

Să te aud din corn sunând
Și Moldova adunând
Adunându-și flămurile
Să se mire neamurile[;]
De-i suna din corn odată,
Ai s'aduni Moldova toată
50 De-i suna de două ori
Iți vin codri 'n ajutor
De-i suna de-a treia oară
Toți dușmanii or să piară
Dați în prada ciorilor
55 Ș'a spânzurătorilor.

60

Stefane Măria Ta
Lasă Putna, nu mai sta
Că te-așteaptă litvele
Să le shoare titvele
Să le spui molitvele
Pe căpi par, pe căpi fuștei,
Căpățâni de grecotei
Grecoteii și străinii
Mâncă-le-ar inima cânii
Mâncă-le-ar țara pustia
65 Și neamul nemernicia
Cum te pradă, cum te sacă
Saracă țară, saracă.

F. Această versiune urmează de aproape versiunea E. — cum se poate vedea în deosebi din câteva amănunte, precum v. 12: *Vestejesc ulmii...*; v. 51. *Să se 'ndure Dumnezeu*, care sunt ale versiunii E., unde au fost dintru întărită adoptate (cf. subsolul respectiv). Versiunea F. purcede din precedenta, pe care o simplifică (s'a observat că tipul anterior E. e una din versiunile cele mai amplificate ale *Doinel*) și o aduce că mai aproape de conturul versiunii definitive.

Versiunea F. figurează în ms-ul 2261, 294—296 și anume într'un submanuscris unitar, ce ocupă ff. 294—337 (cu care sfărșește întreg manuscrisul), provenit dintr'un caiet dictando, fără coperte, de bună hârtie, cu spațiile mai

46—47. Să se 'nalje flămurile,
Să se mire neamurile;

In forma aceasta, versurile acestea figurau întâi după v. 49 : Ai s'aduni Moldova toată — barate în urmă, au fost scrise în forma dela etaj, marginal, în dreptul versului 45 ; un semn de raliere întărește locul unde se cuvin inserate ; operația pare să fi fost instantanee.

După v. 60 urmau versurile : Să le spui cu* v'un curmeiu*
La ciocoi de grecotei (a)
Și de-a lungul gardurilor
Capetele Tartorilor

(a) La Bulgari și grecotei

barate instantaneu și înlocuite cu versurile dela etaj.

63. Că ei ne-au adus străinii; 65. Mâncă-le-ar casa pustia > M.-le-ar țara p. > M.-le-ar neamul p. > M.-le-a r țara p.; 66. Și nevasta [văduvia] > Și pe fețe văduvia > Și copiii săracia > Și copiii calicia > Și copiii săracia; 67. C.t.p. și te sacă.

mici ca de obiceiu și în care Eminescu a transcris, ca de tipar, o serie de poezii aparținând aceluiși timp, în deosebi unele din poezile de dragoste oferite *Familiei* (*S'a dus amorul*, *Ce e amorul*, etc.) și care apar în revista lui Iosif Vulcan, cu începere dela 24 Aprilie 1883. (Vezi precizuni cronologice în capitolul poeziei următoare, *S'a dus amorul*). Cum între grafia și cerneala *Doinei* și a ciclului ce urmează este oarecare distanță, situăm versurile *Doinei*, ceva mai înainte, cca. 1881—1882.

F. 2261, 294—296

	De la Nistru pă̄n la Tissa
	Tot românul plânsu-mi-s'a
	Plânsu-mi-s'a cu amar
5	Că i-s toate înzădar
	Că nu mai poate răsbate
	De-atâta străinătate
	Din Hotin și pân' la mare
	Stau dușmanii de-a călare
	De la marea la Hotin
10	Calea noastră o ajin
	Din Boian la Vatra Dornii
	Cad stejarii, tremur cornii
	Din Brașeu pă̄n' în Arad
	Și-au făcut dușmanii vad
15	Din Sătmariu pă̄n' în Sâcele
	Numai vaduri ca acele.
	Vai de biet român, săracul
	Că 'ndărât tot dă ca racul
	Nici 'i merge, nici se 'ndeamnă
20	Că nu-i este toamna toamnă,
	Nici 'i vară vara lui
	Și-i străin în țara lui.
	De la Turnu 'n Dorohoiu
	Curg dușmanii în puhoiu
25	Și s'așează pe la noi
	Și cum vin cu drum de fier
	Toate cântecele pier,
	Sboară paserile toate
	De neagra străinătate
30	Numai umbra spinului
	La ușa creștinului
	Codrul gême și se pleacă
	Și isvoarele 'i seacă,
	Săracă țară, saracă !
35	Cine ne-au adus străinii,

Versurile 3—4 și 9—10, introduse un minut-două mai târziu, scrise marginal, cu aceeași grafie însă cu o cerneală mai închisă.

8. Stau înșcalii de-a călare; 10. Drumul nostru ni 'l ajin; 12. Vestejesc ulmii și cornii;

40

Mâncă-le-ar inima cânii
 Mâncă-i-ar casa pustia
 și neamul nemernicia
 Că sunt răi și sunt mișei
 Seca-le-ar inima 'n ei
 Cum te pradă și te seacă
 Săracă țară, saraçă !

50

Stefane, Măria Ta,
 Lasă Putna, nu mai sta,
 Las' Archimandritului
 Toată grijă schitului,
 Iară grijă gropilor,
 Dă-o 'n seama popilor
 La metăni să tot bată
 Ziua toată, noaptea toată
 Doar se 'ndură Dumnezeu
 Ca să-ți măntui neamul tău.

60

Tu te 'nnalță din mormânt
 Să te-aud din corn sunând
 și Moldova adunând.
 De-i suna din corn odată
 Ai s'aduni Moldova toată,
 De-i suna de două ori
 Iți vin codri 'n ajutoriu
 De-i suna de-a treia oară
 Toți dușmanii or să piară
 Din hotără în hotără,
 Dați în prada ciorilor
 S'a spânzurătorilor.

G. Versiunea aceasta se află în ms-ul 2307, coperta finală +184 v. Ms-ul e un registru, liniat, de caracter comercial, din vremea Iașilor, cum sunt mai toate ms.-ele registre: 2256, 2306, 2307 și 2308. El cuprinde, caligrafic transcrise, prețioase exercepte, precum pasajul din *Oxenstierna; Vedenia ce au văzut un scrimnic Varlaam dela mândrăstirea Seculsi...; Intrebările din partea Bocovinei și respunsurile din partea boerilor... 1782*; un breviar de gramatică slavă și un glosar, etc.

Scrișă pe trei coloane, pe coperta finală (partea interioară), versiunea aceasta încearcă un tipar, în care predomină blestemele împotriva străinilor, și pare un exercițiu de verificare, înainte de a se decide pentru tiparul ultim, H, (care este și al textului definitiv, așa cum il cunoaștem). Pentru aceasta pledează și faptul că versiunea se oprește odată cu invocarea lui Ștefan.

Pentru datare ne conducem de o ciornă a versurilor 37—48, care figurează în 2264, 378, pe dosul unui formular de *Dovadă*, în vecinătatea și cu același scris dintr'o notă, pentru ziar, în care vestejește decorarea lui Macedonski, cu Bene Merenti, clasa I-a.

³⁶. Mâncă 'i-> Mâncă-le-ar etc.
Versurile 35—42 barate ulterior, cu cerneala încbisă cu care a adăos v. 3—4 și 9—10, în momentul când încearcă versiunea următoare — G — unde blestemul xenofoliei prezintă alt aspect.
 și. Să se 'ndure Dumnezeu.

G. 2307, coperta finală [=185]+184 v.

De la Nistru pân' la Tisa
 Tot Românul plânsu-mi-s'a
 Că nu mai poate răsbate
 De-atâta străinătate
 Din Hotin și pân' la Mare
 Stau Muscalii de-a calare
 De la Mare la Hotin
 Calea noastră ne-o atin
 Din Boian la Vatra Dornii
 Nu 'nfloresc de veacuri cornii
 Din Brașeu pân în Arad
 10 Si-au făcut dușmanii vad,
 Din Sătmariu pân în Săcele
 Numai vaduri ca acele
 Vai de biet Român, săracul,
 Că 'ndărât tot dă ca racul
 15 Nici e vară vara lui
 Si-i străin în țara lui
 De nu-i merge nici se 'ndeamnă
 Nici 'i este toamna toamnă
 Să muncească s'o rodească
 Pe străini să tot hrânească
 De la Turnu 'n Dorohoiu
 Curg dușmanii în puhoiu
 20 Si s'așează pe la noi
 Si cum vin cu drum de fier
 Toate cântecele pier
 Sboară paserile toate
 De neagra străinătate
 25 Si cum vin mereu măi vere
 Apa scade, codrul pier
 Că-și găsi acu stăpânul
 Codrul frate cu Românul
 Si tot geme, se tot pleacă
 30 Si isvoarele 'i seacă,
 Saracă țară saracă
 Cine ne-au adus Muscalii
 Aibe 'n lume partea boalii
 Cine ne-au adus Jidanii
 35 N'ar vedea ziua cu anii
 Ci să-i scoată ochii corpii

19. Nici 'i merge nici se 'ndeamnă,

45

Să rămâne 'n drum cu orbii
 Cine ne-au [adus] pe Greci
 N'ar mai putrezi pe veci
 Cine ține cu străinii
 Mânca-i-ar inima câinii
 Mânca-i-ar casa pustia
 Si neamul nemernicia

50

Stefane MTa
 Tu la Putna nu mai sta

Pe fila albă din stânga, 184 v., într'o încercare brouillonard :

37—48. Cine-ne-au dus Jidani
 Nu mai vază zi cu anii (a)
 Ci să-i scoată ochii corbi
 Să rămâne 'n drum cu orbii
 Cine ne-au adus pe Greci
 N'ar mai putrezi în veci
 Cine ne-au adus Muscalii (b)
 Aiba partea..... ~ (c')
 Cine ține cu străinii (c')
 Mânca-i-ar inima câinii
 Mânca-i-ar casa pustia
 Si neamul nemernicia

(a) Nu mai alib[ă] vr'o* > Nu mal alib[ă] zi cu anii.
 (c') Cine ne-au adus străinii.

(b)—(c) *în prima redacție, barate :*

Cine ne-au adus Muscalii
 Prăpădi-l-ar focul jalei (d)
 Să-l arză să-l dogorească
 Neamul să i-l prăpădească

(d) Dogori-l-ar focul jalei [pe aceeași f. mai sus : b alii,
 notat, pare-se *în căutarea rimelor pentru : Muscalii*];

Fragmentul acesta a fost încercat dintr-întâi, în ms.-ul 2264, 378 pe verso-ul unei formular de Dovadă emisă de Garda Civică. (Astfel de formular, material de ciorne, sunt mai multe în mss.-ele lui Eminescu) :

2264, 378

Cine-au îndrăgit pe Greci (a)
 Arză 'l focu 'n veci de veci (b)
 Cine-au îndrăgit jidani
 N'ar mai vedea cu anii
 Ci să-i scoată ochii corbi
 Să rămâne 'n drum cu orbii
 Cine ține cu străinii
 Mânca-i-ar inima câinii

(a)—(b) 1º Cine-au îndrăgit... Grecii ~
 Arză 'l focu pe toți vecii

2º Cine ne-au adus pe Greci (c)
 Arde-l-ar focul de veci
 Cine ne-au adus jidani
 N'ar mai vedea zi cu anii

(c) *Ulterior se revine la formele : Cine-au îndrăgit pe G. și deasupra : ține*, barat imediat.*

H. Această ultimă versiune, din căte se cunosc, se află în ms.-ul 2262,209—210, în chipul unei coale de hârtie, prima pagină scrisă pe două coloane — iar restul pe fila 3, înăuntrul coalei, pe o coloană.

Coala de hârtie, scrisul, întâi mai mărunt și mai strâns, apoi din ce în ce mai mare, și mai deslănat, cu versuri frânte după exigенțele hârtiei și mai ales absența oricărei punctuații — sugerează bănuiala că această copie va fi fost aceea cu care poetul a mers la Iași. E adică o copie comodă, bună pentru citit. În lipsa dovezilor certe — e o bănuială plauzibilă. În subsol se amintește prezența unui creion care a prefăcut pe 'i în ti. E greu să decide dacă aparține poetului — dacă versiunea e aceea luată pentru serbare, năr fi exclus să-i aparție — sau redacției ieșene, care va fi dat-o la tipar cu cele câteva schimbări ortografice. Deosebirile dintre textul definitiv, cum îl cunoaștem din *Convorbiri Literare*, și versiunea aceasta — H — sunt minime și ele privesc, împreună cu diferențele ortografice și de punctuație, versurile: 8, 16, 21 și 49. De reținut totuși că modificările acestor patru versuri nu figurează pe coala aceasta.

Cu atât de puține deosebiri, transcrierea integrală a versiunii acesteia ar putea să pară excesivă. Valoarea ei stă mai mult în atractivele exterioare, hârtie, scris, absența punctuației — copie comodă, cum spuneam — și este motivul pentru care am reprodus-o. E un text de importanță istorică.

H. 2262,209 — 210

5	De la Nistru până la Tissa Tot Românul plânsu mi s'a Că nu mai poate străbate De-atâta străinătate Din Hotin și până la mare Vin Muscalii de-a calare De la mare la Hotin Calea noastră ne-o ajin Din Boian la Vatra Dornii
10	Au umplut omida cornii Și străinul te tot paște De nu te mai poți cunoaște Sus la munte, jos pe vale Și-au făcut dușmanii cale Din Sătmariu până în Săcele Numai drumuri ca acele Vai de biet Român săracul, Indărăt tot dă ca racul
15	Nici 'i merge, nici se 'ndeamnă Nici [ii] este toamna toamnă Nici 'i vară vara lui Și-i străin în țara lui. De la Turnu 'n Dorohoi Curg dușmanii în puhoiu Și s'asează pe la noi... Și cum vin cu drum de fier
20	Toate cântecele pier
25	

10. Pare mai curând: omide;

13. Sus pe munte etc.

La versurile 19, 21, 35: îi este redat ca da obiceiul la Eminescu, atât în poezie cât și în articolele de ziar prin: 'i.

Un creion care ar putea să fie și străin, de aceea n'âm jinut seamă de el, întregește: ii. La fel în v. 20.

Sboară paserile toate
De neagra străinătate
Numai umbra spinului
La ușa creștinului
Iși desbracă țara sănul
Codrul — frate cu Românul —
De secure se tot pleacă
Și isvoarele 'i seacă
Sărac în țară saracă
Cine-au îndrăgit străinii
Mâncă-i-ar inima câinii
Mâncă-i-ar casa pustia
Și neamul nemernicia.
Stefane Măria Ta
Tu la Putna nu mai sta
Las' Archimandritului
Toată grija schitului
Lasă grija sfintilor
In seama părintilor
Clopotele să le tragă
Ziua 'ntreagă, noaptea 'ntreagă
Doar se 'ndură Dumnezeu
Ca să-ti măntui neamul tău

Tu te 'nnalță din mormânt
Să te-aud din corn sunând
Și Moldova adunând
De-i suna din corn odată
Ai s'aduni Moldova toată
De-i suna de două ori
Iți vin codri 'n ajutor
De-i suna de-a treia oară
Toți dușmanii or să piară
Din hotără în hotără,
Îndrăgi-i-ar ciorile
Și spânzurătorile.

* * *

Colaterale. — Înțile două texte colaterale, grupate aici, din 2259, 184—185 și 2262, 215 aparțin același stări de spirit, de după pierderea Basarabiei, și ele se disting atât prin satira lor violentă, ce se întâlnesc, mai potențată în unele din versiunile *Doinei*, cât și prin acuzarea adusă celor care în «sfatul țării» au «bucătit» și vândut părții din trupul țării, motiv ce se află în ambele texte.

Prin atacul îndreptat împotriva lui C. A. Rosetti — *bidoasa porcitură* — primul text poate fi anexat și părții satirice respective din *Scrisoarea a III-a*.

32. *de fapt (constant dealminterii)*: sinul; 37. Cine ne-au adus străinii.
42. Lasă Putna nu mai sta; 56. De-i suna de-a doua oară.

In ms-ul 2270, 66 v. sqq. se află un număr de stihuri, părăsite, după ce au fost reluate, zadarnic, în metruri și ritmuri variate. Mai consistentă pare forma de imn — alexandrist — dar totul poartă pecetea unei febrilități și a unei certe oboseli; par să fie, schișate, cu puțin înaintea serbărilor din Iași. E, de sigur, o ipoteză. Le dăm cu titlu de curiozitate.

2259, 184—185

Ce-ți spun ei ție mamă, când îți ucid copiii?
Mereu tot zic că crește mărire României...
Un trădător nemernic, hidosa pocită
Cărui pentru minciună i-a dat natura gură
Acel fățunnic, neted și lacom puiu de grec
Cu stâlpi de cafenele în fraze se întrec
Ca să arate cumăd durerea lor e mare,
Că n'au voit stirbirea străvechilor hotare
Când ei au fost aceia ce — pe sub mână ~
Păgânului vândut-au din sfânta ta țărăna

Si tu-i ascultă în pace cum văduva ascultă,
Pe care ale ei rude o iau cu vorbe multă
Tu numai îți știi chinul ce înima-ji sfâramă
Ai plângă dar n'ai lacrimi, Moldovo — mamă, mamă!
Zădarnic codri mândri de vânt mereu îi clatini,
Pierdută-i până și umbra măreșilor Mușatini — —
De Vodă Alexandru [acum] poate te doare?
Nici la mormânt în lume nu duce vr-o cărare
Si Stefan Voievodul în somn adânc deplin
Viscază el că doarme sub un pământ străin?
Luatu-ji-au copiii, mormintele și tot
Mereu din a ta haină ei rup numai de pot
Ajuns-ai cerșitoare de-oară și de silă
Si nimănui de tine în lume nu-i e milă.

Si lepra omenirii, sporcata jidovime
Mereu mereu se intinde și n'o oprește nimă
Si [cu] venin și moarte ca săngele îi-l imple
Cu ochii reci toți fiți o lasă [să] se 'ntâmpă
Un neam murdar și lacom și sugător de sânge
Din tine se hrănește și nimeni nu te plângă
Să-ți vânză vor [ei] haina fășie cu fășie
Să nu mai fie 'n tarz-ji o sfară de moșie
Decât în mână neagră a idrei jidovești,
Când plângă atunci te 'ntreabă cu toții ce voiești.
Ba cer în toată ziua să uiți chiar cum te chiamă
Si totuși căt de dulce e numele tău, mamă.

Nu e destul că oameni de origine barbară
Moșia 'n jumătate nemernic și-o furără
Că între Prut și Nistru pe-olatele bătrâne

Versurile 3—10 barate; 5. A.f.n. și stupid puiu de grec; 6. Unit > Cu stâlpi de cafenele în vorbe s.i.; 9. Când ei au fost aceia, moșia ce o vând > C.e.a.f.a., care > C.e.a.f.a., ce — etc.; 10. Păgânului vându-t-ău chiar sfânta ta țărăna; 14. Ai plângă și n'ai l. etc.; Versurile 25—31 inclusiv barate; 25. O lepră omenescă, veninul omenirii; 28. Si toți cu ochii reci > Cu ochii etc.; 29. U.n.m.s.l. și stricitor de bine; 37. Nu e destul că Nistrul și Prutul îl răpiă > N.e.d. că țara > N.e.d. c'o rasă bețivă și barbară > N.e.d. că domnii* de origine b.; 39. C.i.P.s.N. cămpile bătrâne;

40

Domnesc pe neam și țară calmuci cu cap de câine
 A căror mutră slută, ș'adânc dobitocească
 N'o șntrecesc decât doară inima lor cânească?
 Nu e destul c'acolo în negră șntunecime
 Copiii-și blestăm soarta neascultați de nime
 Că cnutul îi zdrobește și rojori de sălbatici
 Trăind sardanapalic, bețivi și ruiieratice,
 Să stingă-orice lumină, să smulgă limbi din gât
 Când unul românește [o vorbă] a șndrăsnit

45

2262, 275

Codrule Măria Ta
 Umbra dă-mi și mila ta
 De mi-i dor și de mi-i jale
 Să mă plâng Măriei Tale
 Si mă plâng de strâmbătate
 Ca la inimă de frate

.....
 C'au făcut moșia mea
 Trecătoare altuia
 Dat' au țara vântului
 Iar față pământului
 Pe copita calului
 Pe talpa Muscalului

.....
 Spune-ți-aș cum rând cu rând
 Ei pământul meu îl vând
 Și la Nemți și la Tătari
 Și la Greci și la Bulgari

.....
 Intr' al țării mele sfat
 Se șncubări — un păcat
 Și mă vând, mă bucătesc
 Zilnic mă precupețesc

2270, 66 v. sqq.

Carpații ridică seninile frunți
 Și zare de focuri s'arată pe munți

.....
 E ziua lui Stefan cel Mare

*

De patru ori zece
 Răsboae bătând
 Din patru ori zece
 Biserici sunând
 Auzi a lor veste ș'acuma

*

43. N.e.d. c'acolo sub negru întuieric; 48. C. unul să vorbească în graiul lor [n'a vrut] > *de fapt*: C.
 unul r. să vorbească (*în*) ~~a~~ șndrăsnit.

Carpații arate
 Seninile frunzi
 și focuri s'apindă
 Pe culme de munți
 Să ardă tulpine
 Înrege de brazi
 Căci astăzi [ne] vine
 Eroul viteaz
 Ne vine Stefan cel Mare

* * *

Imbolnăvirea poetului, puțin timp după întoarcerea dela Iași, a impresionat adânc lumea literară și în deosebi cea ziaristică. Ecouriile se pot urmări nu numai în presa Capitalei dar și în cea provincială, iar un eveniment, ca cel din toamna lui 1883, al conferinței ce V. Alecsandri îninea pentru a veni în ajutorul lui Eminescu, este, pentru întreaga presă, prilejul uneia din cele mai frumoase manifestări de solidaritate profesională. Din rândul acestor ecouri și poate cel mai patetic din toate, se cunvine să desprindem marele editorial din *Binele Public*, V, 194—(1254) de Luni—Marți, 1—2 August 1883, care, pornind dela cazul lui Eminescu, desbate întreaga problemă a vitregiei muncii intelectuale. Să spunem că 4 din cele 6 coloane ale editorialului sunt prinse de reproducerea unui articol din *Timpul*, dela 10 Octombrie 1881, în care Eminescu ridică aceeași dureroasă problemă:

« Ca tot ce e românesc, scria B. P., e dispreputit și merge râu și literatura noastră. Pe când în alte țări și în alte capitale, revistele beletristice abundă în toate sensurile; pe când chiar în robita Transilvanie, chiar în Pesta, înînă maghiarismului, există reviste literare românești foarte respectabile și cu o durată de zecimi de ani; în capitala României, de abia își tine zilele, de azi pe mâine, o revistă literară, etc., etc. [urmărează expunerea unor observații de același fel, în Dacia literară, pe 1840]. »

Unind dar lamentările noastre acestor din 1883 cu ale celor din 1840 și turnându-le în același tipar sau formă, ese pentru ambele epoci, întrunite în dureri, următorul resunet, căci se vede că fatalitatea voiește să ne omoare în toți timpii: [se reproduce editorialul din *Timpul* dela 10 Octombrie 1881].

Un autor străin, fie de orice naționalitate, numai să aibă nițel *savoir faire* și puțin merit, este citit dela un pol la altul și tradus în toate limbile. Toate drumurile îi sunt deschise. Cinstiri, răsplătiri naționale, decorațiuni, posturi, bogății, glorie, toate le are, se poate aprobia de treptele tronului. Cât însă este de mic astăzi rolul Românilor pe lângă al străinului!... Scrim într-o limbă ce de abia începe a fi cunoscută altor națiuni civilizate, pentru un public aşa de mic încât numai publici nu se poate numi, netrecând decât peste câteva sute. Si dacă vom să ne publicăm scriserile, trebuie să facem prenumerațiuni, adică să cerem un fel de portoman, spre a le tipări. Acum nici aceasta nu mai creeze că cineva să facă. Si după ce le publicăm, ce răsplătiri avem sau putem aștepta? Nimic, pentru că faima nu are încă trămbițe pentru cei ce nu știu minti, limbi, a se cără la picioarele tronului și ale consilierilor săi. Sau mai bine, pentru că urechile publicului (ca și ale d-lui ministru de școli) sunt surde pentru producțiunile literare ieșite în pământul nostru și din mâini românești. Fericit acela care își poate scoate măcar cheltuelile tiparului! Literatura noastră la ce cinste, la ce reputație, la ce bogătie duce? Care literator român — și sunt mulți cu merite — s'a imbogățit, și-a făcut vreo carieră numai prin producțiunile sale? Niciunul. De asemenea un literat cu stare, aceasta se datoră sau averii sale părintești, ori altor specialități cu care s'a ocupat spre a nu pieri făcând literatură română. Mare dar trebuie să fie curajul unui literat român pentru ca să mai muncească când nu vede niciun fel de răsplătit pentru muncile sale. În inimă omului este întotdeauna și un fond de proprie conservare. Fiecare trebuie să trăiască. Cel ce slujește oltarului din altar trebuie să trăiască. Fiecare așteaptă vreo mulțumire pentru lucrul său. Când oare va avea-o și literatul nostru? Astăzi, din contra, acel ce se deosebește prin idei mai înalte, acel ce spune adevarul și vrea să arate vrednicia neamului românesc, acela este mai prigonit și mai adus în desperare. La 1840 ca și în 1883.

Câte triste exemple avem despre aceasta; căți autori, căți poeți tineri, plini de merit și de viitor au murit sau și-au părăsit drumul prescris de către natură, numai pentru că în patima lor n'au găsit nici glorie, nici acea *aurea mediocritas*, ce fiecare scriitor, zice Horatiu, ar trebui să oibă, nici măcar pâine de toate zilele. Ionică Tăutu moare în ticăloșie, departe de patria sa, în Constantinopole, la vîrstă de 25 de ani, moare în desperare că scriserile sale atât de frumoase se vor pierde cu dânsul. Cătălova, în cea mai fragedă vîrstă, ne părăsește și moare, lăsându-ne numai vreo câteva scânteie ale geniuului său, dovezi nemuritoare de ce ar fi putut să facă. Paris Mumuleanu asemenea. Al. Hrisoverghi, beat de glorie ca un adevarat poet, văzând că în timpul de față nu este glorie intru și poet român, se face om de lume, curtezan de mieri, și, după ce vede că nu poate fi glorie intru în însela nîște slabe finițe, se duce

dințr'acest cer plin de draci. Scavinski, suferind de foame, neavând cu ce-să îndestulă măcar trebuințele zilnice, se otrâvește și moare nebun ca un alt Gilbert. N. Nicoleanu moare nebun. Radu Ionescu moare nebun. Al. Papu Ilarian, mare istoric, moare nebun. Bolintineanu, neasemănătul și nefolocubilul Bolintineanu moare în cea mai mare miserie, în București, între ai săi, între cei pe cari 30 de ani i-a încăntat cu lira sa. Scurtescu moare de fisiie și în sordidă săracie. Cum moare și marele Eliad Rădulescu, părintele renașterii literaturii române? Dar căți alii! Coradini, Peșicu, Depărățeanu, Cuciureanu, Dăscălescu, Sihleanu, Lepădatu, și 'n cele din urmă Eminescu. Și apoi să se mai zică că literatura românească n'a avut martirii săi, cari și-au plătit cu zilele mica glorie ce n'a putut-o câștiga în viață și au dobândit-o de abia după moarte. Și acei cari mai trăiesc din literații noștri, ce răspătire, ce incurajare pot aștepta pentru muncile lor, cu atât mai vrednice de lauda că sunt neinteresate? Nimic, căci sunt Români. Nimic dela Stat, căci milioanele sale n'ajung pentru Strusbergi, Bleichroederi, Zarif, Openheimi și căți alii venetici. Nimic dela Societates Academică, căci acolo răspătirea s'a cristalizat în *familie*. Nimic dela publicul cel mare și numeros, căci acela ori este materialist, ori este instrăinat; pe când literații români vreau, pe lângă binele material al României și binele moral și nu sunt străini...

Bene-Merenti? Dar cine-l mai dorește astăzi? căci cu el, ca și cu orice decorație, s'a făcut aşa abuz încât e mai onorat cel ce nu-l are decât cel ce-l are.

Dar să lăsăm aceste triste idei, la care durerile de față ne-au adus, ziceau cei dela 1840; să lucrăm, să muncim cu slabă speranță că poate vor veni odată și pentru literații români timpuri mai fericite... Cum ziceau ei, repetăm și noi. »

S'A DUS AMORUL...

«Familia», XIX, 17, 24 Aprilie/6 Maiu 1883.

S'a dus amorul... deschide seria celor șapte poezii, încredințate lui Iosif Vulcan, pentru *Familia*, revista transilvană, în care debutase, cu 17 ani înainte, Eminescu și unde și apar între Aprilie 1883 și Februarie 1884. Am lămurit în introducerea volumului I, al acestei ediții, motivele ce îndreptățesc o ușoară intervertire a ordinei poezilor, în anumite epoci. O ordine strict cronologică ar fi cerut evident să tipărim unele din poezile acestui grup între *Luceafărul* și *Doina*, care apar, cum se știe, întâia în Aprilie¹⁾ și cea de a doua în Iulie 1883. Cum însă ele reprezintă un grup unitar, constituind cea de a doua perioadă a colaborării poetului la *Familia*, cum, pe de altă parte, *Luceafărul* și *Doina*, elaborate mai de timpuriu, și de *Convorbiri* și sunt ultimele ce apar în acest nefericit an, 1883, în revista consacrată sale poeție, — am socotit, dimpreună cu alți editori, că nu gresim păstrând grupul fizionomia lui unitară. Excepție face *Din noaptea*, ultima a grupului, care apare în *Familia* din Februarie 1884, în urma întâlei ediții Maiorescu, care aducea un compact lot de inedită și pe care am așezat-o către sfârșit, între *Diana* și *Sara pe deal* (deși la o nouă ediție am inclinat să o treceam tot aici).

Sunt însă și alte motive care-să cer lămurirea și care pledează pentru tipărire în grup a seriei acesteia de pocăi și încredințate *Familiei*. Unul din motive este că ele reprezintă, în ordinea «cântecului», ceea ce *Luceafărul* reprezintă în ordinea alegoriei — toate fiind determinate de același moment depresionar al vechei lui pasiuni veroniane. Impresia aceasta de unitate psihologică și sentimentală face pe N. Iorga să spue în comunicarea academică ce comentă întâiul volum al prezentei ediții: «Se înșiră apoi, rupte și în această ediție dela locul lor, tânguirile, de o așa duioasă rezervă, cu adânc respect pentru ce a fost, din «*S'a dus amorul*», din «*Când amintirile*», din sfâșietorul «*Adio*», din «*Ce e amorul*», din «*Pe lângă popii fără soț*», etc. etc. Se va ajunge astfel până la adâncă fabulă dureroasă cu tâlc din *Luceafărul*²⁾. Cronologia, așa cum s'a putut vedea, a etapelor elaborării marelui poem,

¹⁾ Apărut în Aprilie 1883, în «Almanahul... României June», *Luceafărul* este reproducător în *Convorbiri Literare* pe August, a.^a.

²⁾ N. Iorga, *Eminescu în și din cea mai nouă ediție*, pag. 20.